

Funksjonshemmet?

Begrepene funksjonshemmet, handikappet og utviklingshemmet blir fortsatt ofte brukt. Man bør kanskje være litt forsiktig med det.

«Karakteristikken funksjonshemma burde for lengst ha vorte avhenda på ein språkleg skraphaug gjerne på line med «vaskekjerringa», «negeren» og den «åndssvake»,» sto det nylig i et debattinnlegg i Aftenposten (1).

Vi skal ha utviklet oss fra en biologisk-medisinsk forståelse av funksjonshemninger, der funksjonshemming regnes som en egenskap ved individet – et individuelt problem forårsaket av en skade eller sykdom – til en større forståelse der samfunnets utforming er medbestemmende for i hvilken grad en person føler seg funksjonshemmet. Dette er det vi kaller en sosial modell. En person i rullestol kan fint komme seg fra A til Å hvis det ikke er trapper eller fysiske hindre mellom, og en døv person er ikke like funksjonshemmet når han eller hun er i et miljø der man bruker tegnspråk.

Kodeverket International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF) kom i 2001. Med dette ønsket man «å bygge bro mellom en biologisk-medisinsk og mer relasjonell tilnærming. Det overordnede målet for ICF er å etablere et enhetlig og standardisert språk og verktøy som legger vekt på å se individets helseforhold og funksjonsevne i en større sammenheng» (2). Som premiss ligger: «ICF bør aldri brukes for å sette merkelapper på mennesker eller på annen måte identifisere dem utelukkende ved tilhørighet til en eller flere kategorier funksjonshemming» (3).

Språklig distinksjon

I stortingsmeldingen *Nedbygging av funksjonshemmende barrierer* har man fått inn distinksjonen mellom det å ha en funksjonshemming og det å være funksjonshemmet (2):

«Det er ingen selvfølge at personer med nedsatt funksjonsevne blir funksjonshemmet. En funksjonsnedsettelse behøver ikke resultere i begrensninger i samfunnsmessig deltakelse. Funksjonshemming oppstår når det foreligger et gap mellom individets forutsetninger og omgivelsenes utforming eller krav til funksjon.»

Her brukes begrepet «person med nedsatt funksjonsevne». Det er tydelig at det har skjedd en dreining i språket i løpet av 2000-årene. På slutten av 1990-årene kom det som het *Handlingsplan for funksjonshemmede 1998–2002*. I offentlig sammenheng

har vi altså gått fra «funksjonshemmede» til «personer med nedsatt funksjonsevne». Videre står det:

«I meldingen skilles det mellom begrepene nedsatt funksjonsevne og funksjonshemming. Begrepene kommer blant annet til anvendelse når det beskrives tiltak for å motvirke at personer med nedsatt funksjonsevne blir funksjonshemmet. Synonymt med begrepet nedsatt funksjonsevne vil man kunne se redusert funksjonsevne eller funksjonsnedsettelse. I noen situasjoner vil det være behov for å omtale eller målrette tiltak overfor bestemte grupper med funksjonsnedsettelse, som for eksempel utviklingshemmede, hørselshemmede, synshemmede osv. Begrepet funksjonshemming vil innenfor ulike sektorer kunne anvendes i mer avgrenset betydning. For eksempel benyttes ofte begrepet forflytningshemmet knyttet til transportsektoren og yrkeshemmet i omtale av arbeidsmarked.»

Det er all grunn til å tro at man i meldingen har hatt en grundig gjennomgang av terminologi, blant annet med berørte brukergrupper.

Vær bevisst

Ser vi i Bokmålsordboka (4), står følgende definisjoner:

«Funksjonshemmet: som av kroppslige eller mentale årsaker har nedsatt arbeidssevne eller er hemmet i sin sosiale tilpassing, handikappet»

«Utviklingshemmet: om person: som er unormalt sen i sin psykiske (el. fysiske) utvikling».

Det er altså den medisinske modellen, at funksjonshemmingen er en egenskap ved personen, som er knyttet til disse to ordene. Hva som står i ordbøkene, har betydning for folks bruk av begreper, slik Inger Anne Olsen så treffende kommenterer (5):

«Jeg lærer én ting ved å lese norske ordbøker: Jeg forstår godt hvorfor jøder og afrikanere kan føle seg diskriminert i Norge, både i arbeidsliv, i foreningsliv og på fritiden. Jeg har lagt frem listen over negerord (negerhytte, negerkonge, red.) og jødeord (jødearbeid, red.) for en del hvite nordmenn. Nesten alle synes ordene er hylyende morsomme.»

På samme måte som samfunnet har et ansvar for å bygge ned fysiske barrierer, har

Foto Birgitte Aasen, Aftenposten, SCANPIX

vi et ansvar for å være bevisste når vi velger begrep. Du kan tenke at ordvalg kun er semantikk, og at realiteten er og blir den samme uavhengig av hvilken term du bruker. Så enkelt er det ikke. Jeg vil komme med et personlig eksempel: «Det er greit at jeg har en funksjonshemming, mamma, men jeg er ikke funksjonshemmet,» sa min 12-årige rullestolbrukende datter til meg. Språkbruken betyr noe for dem det gjelder. For min datter er det et spørsmål om hun skal få tenke på seg selv som en jente som trenger litt hjelp nå og da eller som en «sånn der som er lenket til en rullestol».

Marit F. Nylund

marit.nylund@legeforeningen.no
Tidsskriftet

Litteratur

1. Bjørndal J. Tid for språkvask. Aftenposten 7.6.2009: 5.
2. St.meld. nr. 40 (2002–2003). Nedbygging av funksjonshemmende barrierer.
3. Kompetansesenter for IT i helse- og sosialsektoren. www.kith.no/templates/kith_WebPage_____1161.aspx [23.6.2009].
4. Bokmålsordboka og nynorskordboka. www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html [23.6.2009].
5. Olsen IA. Jødeblod og negerkunst. www.afteposten.no/meninger/kommentatorer/olsen/article3133154.ece [23.6.2009].